

Any II

Janer, 1904

Núm. 13

Aquest periòdich s'envia gratis a tots els socis del CENTRE CATALÀ de París.

Preu de suscripció, ùnich, pera els no socis: 5 francs l'any

Las planas d'aquest periòdich están obertas a tots els éscriptors cataláns, que 'ns vulgan honrar ab llur collaboració literaria.

Direcció y Administració: 4, rue Caumartin, PARIS

Angel Guimerá

(En ocasió de sa vinguda á París)

VOLDRIA parlar de nostre gran poeta, de nostre potentíssim dramaturch, fugint de tota nota personal; empró comprench que aixó seria una tasca superior á mas inclinacions y á ma especial idiosincracia, y, vulgas no vulgas, me deixo arrastrar per la corrent. La seva vinguda á París, per alló tan sabut dels psicòlechs y qu' anomeném associació d' ideas, m' ha fet reviure un esclat de vida del que apenas conservan un llunyá recort els homes de la generació passada, á Catalunya, y natural es qu' en diga quatre paraulas.

Vaig conéixer á n' en Guimerá pels voltants del any 1871 — ¡fa trenta tres anys! — quan, essent jo un pobre estudiant de filosofia y lletres, ens reuníam en el Suís, y en el Pelayo després, pera donar la primera empenta á la *Jove Catalunya*, de la qual va náixer el gran impuls literari que, iniciat ab la renaixensa dels Jochs Florals, havia de donar á nostra patria benvolguda y á nostra llengua estimada tants días de

gloria. D' aquell esbart generós sortiren la major part dels que avuy figuran en la llista capdalt dels poetas y escriptors de la terra. En Bartrina y l' Aulestia, en Careta y en Montserrat, l' Ubach y en Riera y Bertrán, en Mateu y en Masriera, en Coca y Collado y l' Oller, y l' Aldavert, y en Roca y Roca, y tants y tants altres. La enumeració de tots els d' aquella fornada, la millor, la més espléndida qu' han produhit las lletres catalanas, fora interminable. Jo revisch aquells temps, y ' m sento verament corprés de joia recordant els benhaurats entusiasmes de la primera hora, sense els quals avuy la literatura catalana, qu' exten són vol per fot arreu y per tot arreu es respectada, tal volta estaria convertida en migrat plansó, sense vida y sense fruyts, com arbre que manca d' arrels per haverli faltat el conreu cuidadós dels que varen plantarlo. He de dir ab justicia que aquell moviment de la *Jove Catalunya* al qual se deu tota la importancia que més endavant va adquirir la literatura de la terra, tenia per pares reconeguts, á Catalunya, tres homes de significació excepcional, als quins se deu en realitat tota l' expansió de que avuy gosa la llengua catalana:

en Mānel Milá y Fontanals, en Victor Balaguer y en Joaquim Rubió y Ors. D' ells podem dir que fóren els creadors, mentres que dels homes que varen sortir de la *Jove Catalunya* podem assegurar que fóren els propulsors del moviment al qual deuen avuy l' existencia totas las institucions literarias de Catalunya. —

Y en Guimerá, com en Bartrina, com en Matteu y Fornells, va esser dels que, per l' esclat de llur talent, sobressurtiren desde el primer instant en aquella noble y ardorosa creuhada. Jo 'l recordo com si fos ara, rodejat d' amichs y admiradors entussias, quan, després d' haver festejat en un modest ápat als companys premiats dels Jochs Florals, ens reuniam els més fervorosos en la sala de l' hostal pera fer ohir las composicions dels que més brillavan á lashoras. Aquells moments d' esbargi— que avuy ja no 's coneixen — jo no 'ls oblidaré may. En Guimerá era sempre, en aquest terror de las expansions poéticas, el que s' en emportava més cullita d' aplausos. Y era molt just, perque en Guimerá ha sigut y será sempre un gran poeta, tal volta el poeta de més alt vol que ha produhit la nostra benvolguda Catalunya. El seu llenguatge no té l' ampulositat y finesa d' imatges d' en Balaguer, ab el qui se sembla de vegadas; empró és més grandió, y, per l' esclat y la sobrietat de sa paraula justa, s' endinsa més en el fons de l' ánima. Y per aixó també, tot y siguent un lírich de primera forsa, es un trágich en tota l' extensió del mot, fins á assolir á voltas la musa byroniana y la concepció shakesperiana. *L' any mil*, *Indibil* y *Mandoni* son poesias que no han sigut superadas per ningú, dintre del seu género, en nostra literatura. Com á poeta, tal vegada es aquest l' únich defecte que té en Guimerá, si de defecte podem calificarlo: el de fugir massa del lirisme subjectiu, propi de las grans passions internes individuals, pera arribar á la concepció y á l' expressió de las grans passions colectivas. Y es perque ell, com els bardos antichs, fuig de tota petitesa y, al enlayrarse, abarca d' un sol vol la humanat-home y ab ella es compenetra y á n' ella endressa sos cants, que son veritables quadros viscuts de la vida humana ab totas sas grandiositats y totas sas miserias.

En Guimerá, ja allavoras, sense endonársen, se sentía dramaturch de primera forsa. Totas, totas sas poesias revelan al autor de tantas futuras concepcions trágicas. Desde *Gala Placidia* y *Judith de Welp*, sas primeras obras, fins á la tragedia inédita *Lo Camí del sol*, que s' está ensajant avuy en el Romea, la ruta que ha recorregut en Guimerá, ab alguna que altre relliscada de que no son exempts els més grans escriptors y poetas, ha sigut un camí triomfal y de gloria. Totas las nacions el reconeixen avuy com el primer dramaturch d' Espanya, y Catalunya pot sentirse plena de joia al veure l' esclat ab que son rebudas, en abdós hemisferis y traduhtas en totas las llenguas cultas, las obras capdalts y valentas de son fill predilecte. Tots aquells que, en els modestos esbargis de la *Jove Catalunya*, allà pels voltants de 1871, designavam á n' en Guimerá ab la frase consagrada de *Tu Marcellus eris*, hem vist coronats els nostres desitjos y las nostras esperanças. En Verdaguer y en Guimerá se completan. L' un es la coloma que simbolisa l' amor etern, l' idili tendre de la santa poesia; l' altre es l' áliga altiua qu' endressa son vol á las altas regions d' ahont baixan la torrentada y els bramuls de las grans passions humanas. Catalunya pot estar contenta. No totas las nacions poden comptar ab dos homes que, per sí sols, representan una gran literatura.

* * *

He tornat á veure á n' en Guimerá fa poch mesos, y ara darrerament á París, després de més de trenta anys d' havernos separat l' un de l' altre, ell adonat per complert á sa sobirana complexió literaria, jo enamorat d' un ideal polítich que havia de convertirme, ab més perdúas que profits y gloria, en esclau—ó poch menys—de la bohemia periodística. Quan ens hem tornat á veure, ell estava ja un poch encorvat pels anys y pel pes feixuch de la seva intensa labor literaria; jo vaig presentármeli enterament blanch de cabells, ab el rictus amarch dels que han passat per totas las calamitats de la vida, encara que ab el cor sempre bategant en pro de las altas creacions que, tenint l' Art per vehícul, poden portar á la patria benehida á

un esdevenir de gloria, de llibertat y de cultura que avuy sols m' es donat entreveure en somnis... Malgrat els anys y las arrugas imborrables del temps, en Guimerá y jo ens várem reconéixer. Y junts hem reviscut á París aquells días llunyans y benhaurats — que no han de tor-

petit que, ab el sol esclat de sa llengua, ab el conreu d' una literatura que tots creyan morta, dongués probas de sa virilitat y que, á despit de totas las trabas, sapigués y vulgués viure la vida de las nacions més civilisadas.

A tu, Guimerá, egregi poeta, sobirá drama-

Dibuix de R. Casas

ANGEL GUIMERÁ

Cliché cedit per "Pel y Ploma,,

nar ¡ay! may més — en que abdós, ell portant l' estel del succés en el front y jo forjantme il·lusions que jamay havia de veure satisfetas, suspirávam per una Catalunya gran, plena de germanó y de tendresa pels fills d' una mateixa patria, y ofrint al mon l' espectacle d' un poble

turch, joyell y honra d' aqueixa patria estimada, salut del antich company y amich que de lluny t' aplaudeix y t' admira.

ARTUR VINARDELL ROIG.

Paris, Janer 1904.

Comentant á n' en Guimerá

EN Guimerá té 'l do eminent de la tragedia. Ha sigut el primer que, á Catalunya, ha portat al teatre les grans tempestes de la passió, que destrueixen la vida de l'individu: l'ànima catalana, per aixó mateix, s'ha enaltit. Quan un dramaturc arriba á produir en l'espectador l'esgarrifança trágica, pot dir-se que ha assolit el grau suprem de la forsa creadora. ¿No hem vist i no hem llegit els drames den Guimerá quasi sempre am l'ai al cor? Un no respira, quan está á punt de promoure's en ells el desenllaç fatal, que representa, pera l'ànima humana, el moment esborronador en que la vida lluita am la mort.

Fins á les arrels del dolor arriba també de tant en tant en Guimerá: aquell se produeix en ses obres amb un esclat, i no més. El sentiment de lo patétic es conseqüència de l'esgarrifament trágic, com el dolor ho resulta de la passió. Un i altre encarnen lo més intens de la nostra vida, i fort és, per tant, el dramaturc que ho manifesta en ses obres: vetaquí el mérit d'en Guimerá. No fa molts anys que, am la limitada suficiencia d'un jutge de tribunal, un crític dels intelctualment bornis deia que l'element humá manca en la literatura catalana, es á dir, que no s'hi estudia l'home. En Guimerá, per sí sol, el desment. Aixó em fa pensar també en l'erro dels molts que consideren als catalans sols d'ànima i de llengua aspres. ¿Per ventura en Verdguer no vessa á cada punt dolcesa de sentiment i melodia de paraula? I ¿no es el gran poeta catalá una representació forta de l'ànima catalana?

Lo mateix, en sentit trágic, passa amb en Guimerá; lo qual prova que la gent de la nostra terra, com la de tantes altres, es susceptible de les grans passions que ennobleixen l'ànima. En Guimerá, á més de catalá, és universal, i aixó ageganta 'l valor dels seus drames. No segueix, però, als grecs. Els últims esclats del moviment romántic, que feren de l'home un mon, am sos sentiments i sos pensaments, dirigiren més aviat á n' en Guimerá cap á n' en Shakespeare. El gran trágic inglés va deslliurar la tragedia de l'

esclavatge de la fatalitat, que no és altra cosa que un sentiment supersticiós, am tot i que molts crítics filosófics li donen categoria metafísica. L'home, en las obras de Shakespeare i en las d'en Guimerá, pren la plaça de la fatalitat, i d'aquest modo s'humanisa la tragedia, que no més resulta, en dits autors, de la lluita de les passions i de les voluntats. Vetaquí un progrés. L'home és víctima dels seus desordres morals, quan no, també, dels actes de les persones que 'l rodejen: aixó ens ofereix en Guimerá en ses obres, que l'espai no 'm permet estudiar detingudament.

J. PEREZ JORBA

Paris 12 de Janer de 1904.

LO CAMÍ DEL SOL

Fragment de la tragedia inédita que, ab aquest titol, está al present en ensaig en el TEATRE CATALÁ de Barcelona. Copiat de ma de l'autor y enviat expressament per CATALUNYA-PARÍS

ROGER DE FLOR, després d'una batalla, recorre son camp. Va passant pel mitj de sa gent de guerra.

ROGER DE FLOR

— A tu 't recordo: entre 'ls caballs botias.

(A altre) Aquest crida, més pega. (A altre) T'he [vist caure...

Sí, t'has alsat; ho he vist: y ab igual forsa.

(A altre) Tu anavas aprop meu.... Tu ets grech; y [aquestos,

tots, tots agermanats, que no vuy lluytas entre vostres y meus y gent alana...

Tots baix els meus penons y 'ls de Sicilia, en mitj dels d'Aragó y de Catalunya!

UN ALÁ

— Gloria á Roger de Flor!

ROGER

— Y al capdill vostre, en Gircón, mos aláns.

UN GRECH

— Gloria per sempre

al Megaduch, la espasa bizantina!

ROGER

— Y al vostre Emperador.

UN ALMOGAVAR

— Gloria; més feta

ab coltells degotant, penóns en l' ayre,
vilas en foch, y armadas qu' s calcinin!
May en repós! Sempre ferint!

ROGER

— Si, sempre!

Sempre en avant, mos almogàvars! Mirals,
Gueran d' Arenas: son dels teus; ta patria
los ha posat al mon; de Catalunya
y d' Aragó han sortit. Sens ells, no fora
Roger de Flor qui es. Sens ells, la onada
de sanch turquesa no hi ha al mon qui aturi;
y aixordant á la terra, s' extendria
pera sempre al demunt Constantinopla,
fins al cim de sas cúpulas més altas!
Y ells ni ho saben qui son! Corona y purpra
sosténen ab sas mans als paleólochs,
y, miréulos com vam: semblan captayres.
Conquestan illas y ciutats augustas,
y en mitj de pellingots sas carns s' oviran,
y ni escut ni corassa 'ls arrasera:
mès tant se val, mentre esbategui en l' ayre
l' estandart d' Aragó y de Catalunya!
Sols y serenas els han fet de bronzo;
ahont van sos ulls, la mort hi fa la feyna;
dórmen al ras ab plujas y ventadas,
sobre la terra 'l cap, per hont arriba
encara 'l trepinar d' estols que fúgen.
Pateixen fret y fam, y 'l pa se 'l menjan
esquitxat de sanch propia y sanch contraria.
Los abrusa la set, y en tolls fangosos,
disputantho als caballs, tots junts s' hi abeuran.
Lluytan de sol á sol, botent com tigres,
cayent y alsantse, entre las dents la fulla
de ferro pirenench, y al puny l' escona!
Barra un camí, un de sol, y 'ls rius deturen
ab morts y agonitzants, y omplen las vallas
de bestias y genets: tant se 'ls endona!
Obren lo ventre al vol al caball fréstech
que, venint com lo llamp, al caure tira
pel cap al turch, á qui d' un cop degollan!
— Fills meus, carn de ma carn, rassa volguda,
nostre es lo mon duhent al sol per guía!
De cara al sol, mos almogàvars sempre!

L' ANY MIL

(Flor natural. Jochs Florals de Barcelona, 1877)

Era en lo temps en que las neus primeras
las grogas faldas dels turons baixavan;
y en amples collas, volejant lleugeras,
las aus sensa patria sobre 'l mar passavan.

Monjos y frares en tropell seguian
los burchs tranquils barbotejant absoltas,
y 'ls nins poruchs los veyan que 's perdian
dels alts castells per las negrencas voltas.

Jorns y més jorns que en núvols se desfeya
l' encens més pur en los sagrats retaulas;
y als vells abats tota la nit se 'ls veyan
dels psalms eterns. escorcollant paraulas.

Los senys brandavan ab la veu plorosa;
l' or dels magnats los monastirs omplia;
y l' trist vassall vora la llar fumosa
los jorns comptats ab un carbó escrivia.

De dalt del mur la forca abandonada
ja 'ls corbs no veyan entre la nit sbcura;
y al peu mateix de la ciutat murada
l' isart baixava en cerca de pastura.

La trista vergé en lo casal reclosa,
ja no 's dalia per sentir la queixa
del patje hermós, lo de la veu melosa,
que amor glosava vora l' alta reixa.

Llensant las armas, dels castells baixavan
las gents a sou, sobre 'ls camins perdudas;
y als camps payrals indiferents trobavan
ja 'ls fruyts ressechs y las agrams crescudas.

Roba de sach los caballers vestían;
jeya la pols en los trofeus de guerra;
y 'l vi de mel y l' hipocrás dormían
al fons ventrut de la pesanta gerra.

Ciutats y vilas solituts semblavan;
las eynas queyan de las mans dels homes;
y en va 'ls juheus en sos porxats mostravan
joyells y arminis y brocats y plomas.

A port las naus dintre de llachs fangosos
los jorns passavan sens cambiants estelas,
sentint los corchs que furgan perfidiosos,
veyent las aus filagarsar sas velas.

Y 'ls folls burgesos que 'l girant de lluna
sens pa y sens llenya ben aprop miravan,
per coure al fi la miserable engruna
las eynas totas en la llar cremavan.

Y 'l jorn vingué qu' als esperits aterra:
voltat paurós de boyras ennegridas
l' astre de foch passá sobre la terra
deixant per tot las gents esporuguidas.

Tocá a Occident: y al cim de las montanyas
guaytant pe 'ls tronchs espessehits dels roures,
semblava un ull caigudas las pestanyas,
d' esguart boyrós qu' eternament va a cloures.

Després las ombras los espays vestiren,
y aixam d' estels entre 'ls vapors brillavan;
palaus y masos y castells s' obriren

trayent als homes qu' astorats ploravan.

A munts se 'ls veyà pe'ls carrers dels pobles
ab rostre sech, esblanquehits com marbres;
per tot confosos los vasalls y 'ls nobles,
portant, de vius, la roba dels cadavres

Damunt sos caps ab brassos amorosos
als nins volguts las mares aixecavan;
d' enllà 'ls malalts cridavan anguniosos,
y al coll dels fills los jays se repenjavan!...

Las turbas totas, caminant incertas,
cayent y alsantse, als temples s' empenyan!...
Ni un llum va encendres en las llars desertas;
y 'ls vents xiulavan, y 'ls portals batian.

L' hora es al fi. Las trompas del judici
tres voltas ara sonarán pe 'ls homes:
los frares en la creu del sacrifici
lo Just aixecan, emboyrat de aromas.

Repós glassat. Ab los mantells cubreixen
las gents sa vista que la llum refusa;
y senten tots los polsos que 'ls glateixen
com dos martells batent sobre l' enclusa.

Las llums rojencas dels cirials tremolan;
y en l' arch cintrat, ab clamoreigs selvatjes,
las negres aus aletejant revolán
topant pe 'ls vidres enriquits d' imatjes.

De sopte, a l' una, esperansant la vida,
la gent s' adressa com la mar revolta:
y corra, y 's para; y torna a corre; y crida;
y calla après, y tremolant escolta....

L' hora ha passat. Tan sols ratxa lleugera
torba 'l misteri de la nit callada:
pau en el món y en la celest esfera:
ja es l' any novell; ja ve la matinada.

L' espay blaveja; los estels se fonen;
mansa la boyra en Occident s' ajunta;
als galls que cantan altres galls responen;
l' Orient es or; es foch; ja 'l sol despunta!...

Humanitat, entornat a la vida:
tu has vist no més fantasmas del desvari:
carregat ab la creu avergonyida,
qu' es lluny, ben lluny, la cima del Calvari.

Migrat plansó d' alzina que verdeja,
trau de la pols tas socas jovensanas:
com tems avuy qu' destraler te veja,
quan res no saps de llamps ni tramontanas!

Si un jorn t' alsares contra Deu traidora,
prou l' ignorancia es cástich de ta pena:
Deu no ha manat al pecador que mora;
Deu vol que visca, que vivint s' esmena.

Lluny de ton cor lo esdevenir que aterra;
que amor es sols la veritat divina;
y escala de Jacob sobre la terra
los sigles son. Humanitat, camina!

* * *

DE ULTRATOMBA

Al sonar las campanadas
de las dotze de la nit,
per tot arréu s' aixecaren
las llosas del cementir.

Fent ramor de llenya seca
dels sepulcres hem sortit,
y sentantnos en rodonas
hem parlat dels temps d' ahir.

Al esment d' aquells qu' estimo
m' ha vensut estrany fatich
y he cubert dels ulls las concas
ab els ossos de mos-dits.

Mes, d' un gall la cantarella
qu' anunciava 'l ros matí,
ha ressonat dins ma testa
y, poruch, m' he deixondit.

¡Cada fossa té un cadavre!
¡entorn mén cap dels amichs!...
M' he distret, ha passat l' hora
y la llum m' ha aconseguit.

Vull tornar al meu sepulcre
y es tancat de part de dins!...
y ja cantan las cigalas
y puja 'l sol de l' istiu.

Veig de lluny entre 'ls xipressos
com un ull enterbolit,
ab una dalla per seya,
la porta del cementir.

Y envolcat en la mortalla,
el front caygut sobre 'l pit,
vers ella se 'n van mios passos
com duts per un mal encís.

Ja veig la plana ufanosa;
enllà el poblé en que nasquí...
el campanar... la caseta
de ma esposa y de mos fills!

Allá estan mas alegrías,
allá 'm ploran día y nit!...
Fills meus, esposa volguda,
giréu els ulls, soch aquí.

Y mon cos tresca que tresca
de dret al poble nadiu:
passa la gent feynetera,
ningú 'm sent, ningú m' ha vist.

¡Eixa es l' era de las ballas,
ensá la font dels fadrins...
¡las comares saberudas,
com las heuhen al padris!

Enllà el portal de una casa,

¡sembla que 'l cor m' he sentit!...
Vull sorprendels sens que 'm vegin,
que no sentin mon trepitj!...

Per eixa escala unas ombras
me baixaren bon mati,
y 'l meu cos traquetejava
dintre la caixa ensopit.

Vora la taula d' alsina
veig assentats á mos fills,
¡qu' espigats y qué xamosos
desde 'l temps que no 'ls he vist!

Del ascó de la velluria.
l' or han tret que 'ls hi deixí;
prou lo comptan y recomptan
y l' un canta y l' altre riu.

En la cambra de la dreta
he escoltat com un sospir...;
fou cambra del meu nuviatje;
esposa meva, ja vinch!

Encara parets y sostre
els veig del color antich,
y és blanca la musselina
d' abont surt un pilá del llit.

La finestra es mitj tancada,
el sol hi passa ben trist,
la cambra está silenciosa!...
Ningú veig y algú he sentit.

La cortina de l' arcova
l' han mogut de part de dins!
m' hi repenjo, l' arrebasso...
y 'm desplomo fent un crit.

¡Deu me válga! ¡no es pas sola
la mareta de mos fills!
¡Ara sé per qué al sepulcre
el meu cor s' ha consumit!

Vull alsarme de la terra
y entre quatre pots estich;
esguardo entorn y la fosca
la veig que m' esguarda á mi.

Vull cridar y estendre 'ls brassos
y 'm trobo las mans al pit
ab un rosari lligadas
empresonant un sant Crist!

La sepultura altra volta,
la soletat y l' olvit!...
Oh! gracias, mon Deu, benhajas...
he somniat qu' era entre 'ls vius.

ANGEL GUIMERÁ.

MAR Y CEL

*Fragment (1) de la traducció francesa d' aquest drama —
ACTE SEGÓN, ESCENA XV.*

SAID

— Hassen, retire-toi; laisse-le...

(Avec mépris d' abord, ensuite avec une exaltation croissante)

Je veux voir comment se gonfle ce coq ridicule
qui n' a ni éperons ni crête...

Les voilà! Toujours occupés à la défense d' un
soi-disant honneur et ayant toujours sur la bouche
le nom d' un Dieu qu' à chaque instant ils oublient!
...Miserable! félon!... Regardez-le bien, mes enfants:
il appartient à cette bande de sectaires, hypocrite et
abjecte qui un jour, avec des paroles et des douceurs
mensongères nous attirèrent pour sucer notre sang...
Après nous avoir dépouillés, nous fûmes impitoya-
blement traités comme des vagabonds, chassés, con-
damnés à errer dans le monde, au hasard, nous ré-
fusant même le droit de mourir en paix dans la
terre commune. Et je vous jure, cependant, sur le
propre Dieu qu' ils invoquent, que c' était bien à
nous le sol qu' ils nous ont ravi... Mais que pou-
vait-on attendre de gens qui ont, vous le voyez
(il prend á la panoplie un poignard dont le manche est una croix
et qu' il jette par terre après l' avoir montré) joint à la hai-
ne le pardon, mis l' agneau à côté du tigre, la lame
qui tue et la croix qui sauve tout d' une pièce...

(Après une pause) Et maintenant, écoutez — moi
bien, et qu' il meure de honte.

Mon père était maure; comme il aimait une
chrétienne nouvellement convertie, il ne trouva
mieux que de feindre sa propre conversion pour s'
unir á elle, et je naquis de cet amour. Ma mère, qui
m' adorait, me comparait au petit Jésus; pour mon
père, j' étais comme une houri de grâce et de beau-
té, et doucement bercé par leurs baisers, par les ver-
sets du Koran et ceux de la Bible, c' est ainsi que
j' appris á m' endormir et á me réveiller... Notre
demeure était un jardin aux environs de Valence.
Que de fleurs et que de joie dans la maison! Par-
tout le bonheur; l' áme de mes parents en était rem-
plie. Ma mère, elle, ne voyait que Jésus, tandis que
mon père était tout au Prophète; mais ils sentaient
si heureux, qu' on aurait dit que lá-bas, dans l' in-
fini des cieus lointains, le Christ et Mahomet, eux

(1) Aquest fragment fou llegit per l' autor en la vetllada ce-
lebrada pel Centre Catalá de París el dia 29 Novembre 1903, en
la que s' havia anunciat la presència del Sr. Guimerá. (Vegis
nostre número anterior).

aussi, attirés par tant d'amour, s'étaient définitivement réconciliés. Pourtant hélas! le calme n'existait que dans notre foyer, et encore ne fut-il que de courte durée. Oh! j'en retiens l'affreux souvenir, qui cruellement me hante!... Un soir, mon père embrassa ma mère, et je le vis sortir de chez nous les yeux courroucés et la main menaçante. Le lendemain, à l'aube, on frappa à la maison et apeurée, toute tremblante, ma mère ouvrit: — « Qui est là » — dit-elle. Pour toute réponse, des cris et des clameurs partout...; un corps sanglant fut jeté à nos pieds, et on entendit à peine: — « Voilà, femme, ton mari...; enterre-le ». — Des jours et des jours s'écoulèrent; un beau matin, ma mère me réveilla et me dit: — « Mon enfant, l'heure est arrivée! » et me couvrant de baisers et de larmes, elle me prit dans ses bras; je ne compris rien à ces mots et je m'endormis. En me réveillant plus tard, je n'entendis que des gémissements et des cris étouffés; autour de moi, je vis alors toute la population, tous les anciens amis de mon père entassés comme du bétail dans un navire, pendant que la terre se perdait au lointain entre les brumes. Ma mère me banda les yeux pour m'épargner la vue de choses trop pénibles; lors que je les rouvris, la nuit nous enveloppait déjà de son noir linceul, la mer était calme; une odeur fade de sang me monta à la gorge, et de tous les prisonniers de tout-à l'heure je n'en vis plus un seul! C'est alors que me mère me dit: — « Les traitres qui ont fait périr ton père vont me tuer moi aussi, cher aimé, car ils ne veulent conserver pas même le moindre vestige de la race mauresque qui les a enrichis... Regarde, mon fils: des troupeaux de requins, repus, joyeux, bondissant et plongeant dans les vagues, sont là qui suivent le navire et s'amuse avec des cadavres. Si un jour, par hasard, tu réussis à te sauver, oh! mon enfant adoré, venge-moi, venge-nous! » A peine venait-elle d'achever ces mots, tout à coup la chiourme de matelots chrétiens vint nous entourer; ma mère, en les apercevant, jeta un cri de détresse et voulut s'enfuir, mais les monstres la saisirent par les cheveux... Oh! l'horrible cauchemar! Son sang jaillit...; c'est ici (indiquant sa figure) qu'il m'éclaboussa et c'est ici qu'il me brûle encore....

(Blanche sans s'en rendre compte s'attendrit peu à peu et finit par fondre en larmes)

Elle tomba mourante à mes pieds; on voulut m'arracher de ses bras, mais ce fut en vain; dans ses dernières étreintes, elle me pressait encore de toutes ses forces, ses ongles s'enfonçant dans ma chair, en même temps que de sa voix râlant elle me répétait ce mot suprême: — « Venge-moi, venge-nous! » Mais

les brutes enfin triomphèrent et, avec des rires ignobles, ils la jetèrent à la mer...; et comme elle surnageait encore, épave sanglante, sans cesser de me crier — « Venge-nous », un de ces bandits lui asséna un coup d'aviron sur la tête et le corps de ma pauvre mère disparut alors à tout jamais — oh! chère martyre! — au milieu de montagnes d'écume.

(Petite pause; avec un ton d'ironie méprisante)

Et maintenant, les voici; ils ont de l'horreur pour nous. Et c'est nous — paraît-il — les assassins, c'est nous les bandits, c'est nous les chacals, les détresseurs de cadavres... Quant à eux, oh! ils sont la pureté même, les colombes sans fiel, les enfants immaculés, pleins d'amour et de foi et de tendresse..., ce sont des saints d'église et de rétable... Pouah!

ARTUR VINARDELL ROIG.

(Trad.)

"TERRA BAIXA" A WASHINGTON

Tous les diaris de Washington dedican grans elogis al eminent dramaturch Angel Guimerá, ab motiu del grandió exit obtingut ab l'estreno de son drama *Terra Baixa*, en dita capital americana.

Traduhim del *Thimes*, de sa edició del 19 de Novembre:

« *Marta*, de *Terra Baixa*, drama escrit per Angel Guimerá, lo dramaturch catalá, fou representat ahir nit per primera vegada á Washington en l'escenari del Teatre de la Opera de la plassa de Laffayette, essent calurosament celebrat y aplaudit per un públich numerós, del qu' en formavan part moltissims elements proeminentes de la vida intelectual de nostra ciutat. Diplomátichs, Congresmen (diputats y senadors), alts oficials governatius, y un contingent nombros d'altres digníssimas personas assistían á la representació y quina aprovació d'una obra dramática dona la mida de sos mérits, demostrant repetidament ab calurosos y proulongats aplaudiments com celebravan la obra y sos intérprets. »

«Aquestes demostracions eran ben merescudas. Marta, de la *Terra Baixa* es un dels éxits dramàtics que 's té de comptar com un dels millors que de molts temps s' han presentat davant del públich americá. Per la dignitat y la forsa de l' acció y la bellesa y vigor de la seva dicció, es obra que pot ja anomenarse clássica. Del comensament al final no hi ha cap situació que no sia 'l desenrotllo ó bé de lo que precedeix ó del progrés consistent de la trama. No s' hi veu cap esforç pera conseguir efectismes llamants, cap sentimentalisme malaltís, cap esforç pera fer riure á espensas de la veritat. Així com la situació més trágica de la obra 's desenrotlla com sortida de la característica elemental dels personatges, així la comedia avansa sortint de las condicions senzillas però perfectament naturals baix quinas aquestas personas se mouhen y tenen llur esser. Se pot citar com la més gran prova del art consumat del autor que fins la comedia d' aquesta obra té uns tochs patètics, quedant així essencialment verdader al esperit y al objecte de l' acció.

«L' argument es aquest: Marta es una criatura de carrer que tota sa vida, fins ahont se 'n pot recórdar, ha passat ajudant á sa mare á demanar almoyna. En una de las escenas recorda que las mans de sa mare estavan sempre en postura de captar, y que fins al rigor de la mort conservavan aquella posició. Ab l' home que s' havia ajuntat sa mare continua anant pel mon després que aquella morí, sempre captant, fins que arriban á unas propietats d' en Sebastiá que 'ls hi ofereix aculliment.»

»S' enamora en Sebastiá de la hermosura de Marta, y sent l' amo, vegentse senyor de vida y mort en sos dominis, consuma sa desgracia y se la queda pera amistansada. Pérduas de sa fortuna obligan á en Sebastiá á casarse ab una pubilla, emperó no renunciand á Marta. Concibeix la idea de casarla ab un pastor de las montanyas que s' atrau oferintli ferlo amo del molí. Obliga á Marta á acceptar aquest plan, y á fi d' impedir que s' enamori d' en Manelich li fa creure que 'l pastor está ben enterat de la venda vergonyosa, y que consent per diners á representar lo paper de marit condescendent. Manelich es un fill pur de la Naturalesa. Sa filoso-

fia de la vida es tan senzilla com conmovedora; sa senzillesa mateixa s' eleva á las més sublimes alturas d' heroisme en son comportament ab Marta, de quinas relacions ab l' amo las xafarderas del poble no han perdut temps en informar-lo. Fins baix las condicions adversas del seu matrimoni no fa sino creixer, y 'ls sentiments d' aquesta pel seu marit transforman lo despreci en afecte. En Sebastiá encara la persegueix ab sa passió malehida, y exasperat per la confessió de son amor per Manelich. vol obligarla á cedir, quan entra 'l pastor, mata al amo y se n' entorna ab Marta cap á las montanyas.»

«Aquest argument tothom compendrà que ofereix situacions d' una intensitat aclaparadora. Per un autor que estigués menys fortament imbuhit de la dignitat de son tema y de las llistons que desitja ensenyar; ó be per un dramaturch menys hábil en conservar l' equilibri de l' acció y "presentar un mirall á la naturalesa," la temptació hauria sigut massa forta pera barrejar en lo teixit naturalment fosch de l' acció alguns trossos de color pàlit pera ferhi contrast; no així ho feu l' autor. En Guimerá may sacrificá lo natural á lo excèntric, ni las consecuencias racionals als cops d' efecte amples. L' historia se desenrotlla davant l' espectador lo mateix que un cuadro exquisit en lo qui cap color sobressurt desagradablement á la vista. Y lo mateix que 'l desenrotllo es fet ab tota consistencia, així també las unitats dramáticas s' observan ab tota conciencia donant per resultat una entitat harmoniosa.»

«No podém fer sinó elogis de la Companyia que ha representat lo drama. Fins lo paper més insignificant fou representat á toda satisfacció. Na Fernanda Eliscu doná una personificació de Marta. Sab conservar aquella melangía que la conciencia de sa situació forsada per en Sebastiá l' imposá y aqueixa ve sols aclarida quan la llum del amor que se li desperta per en Manelich la dissipa. Hobart Bosworth está admirable en lo paper de Manelich. Desde sa primera entrada com alegre fill de la montanya, fins lo trágich final de quan mata l' amo, sa interpretació no falla ni per un moment de tenir encadenat l' interés inteligent del auditori. Elkel Browning nos doná una interpretació de Nuri, una noya deli-

ciosa y senzilla y Hardée Kirkland nos va pintar aquell miserable sens descendir á efectes melodramátichs. Alexander Vincent reheixí en son paper de Tomás, especialment en sos rebufos sarcástichs á las xafarderías de las donas.»

«L'obra fou presentada d'una manera admirable com á decoracions, trajos y color local.»

X.

ELOGI DE LA PARAULA

(Fragment)

.....al predicar nosaltres la exaltació de les llengües populars, no altra cosa prediquem que 'l pur imperi del verb creador, la infinita transformació de la terra en cel, que es lo mes fondo anhel del veritable progrés humá. Y aixís, quan la nostre predicació es motejada de rebel·la, estéril ó regressiva, nosaltres podem somriure als nostres enemichs ab fermesa serena y seguir avant predicant la lley del verb, que es la lley del mon. Perque essent lo mon creat pel verb, ¿qui, sino 'l verb, ha de regir-lo cap al cel? y si 'l verb que ompla la creació se manifesta á través de la terra per la paraula del home, que es la suprema expressió de cada terra, ¿quin altre arreglament de las terras pot esser desitjat, si no es aquell assenyalat per la vida expontània dels llenguatjes?

Mireu, donchs, si n' es de santa la nostra causa. Y si ara considerem, com té la seva arrel en lo diví misteri del esser y del devenir, y com es aixís superior á tota altra política convencional y á tot accident-histórich, nos sentirem possehits d' un amor y d' un temor en defensar-la, que comunicarán á la nostra lluyta una grandesa y una noblesa purificadoras de tot egoisme y rancunia, y menyspreuhadors de tota mesquina propia ó ágena.

Tinguem ben present que no som pas uns sublevats portant una bandera contra una altra bandera, sino uns apóstols inflamats en llum divina, que avansém per aclarir les tenebres ab lo foch en que som consumits: que la nostra causa no es sols la causa d' una nacionalitat,

no es un plet d' Estats ó una renyina de families, sino un ideal humá arrelat en l' amor diví que anima bellament al mon.

JOAN MARAGALL

RECORDANT

AMB una clarividencia extraordinària, l' tísich em parlava. Son rostre, d' una grogor de vori vell, estragia l' inmens desconsol del que s' en va deixant la obra tot just comensada.

— Morir... morir...: aixó no es res. Tot mort, pera tornar á neixer. La mort no es cap injusticia. Queixars-en, temer-la es tonto. Es un repós pel qu' ha sofert, un descans pel qu' ha fruhit. Mai m' ha espantat, sent, com és, un fet naturalíssim... L' hem d' admetre, com deuen admetres totas las veritats: serenament, sens ajupir la testa am cobardia...

La dolsa pau tardorena ens envolcallava. Els pedrissos del passeig tenien una lleugera capa de molsa. Dels plátans queyan lentament las fullas dauradas, fent un soroll sech, *crispat*, al esser al sol. L' astre etern assajetava la terra am llum somorta, com si l' estiu hagués agotat sa forsa fecondadora.

— Pero qu' es injusta la mort — m' aná dihent el meu amich — quan l' aurora de la vida tot just apunta, quan tot és una esperança, quan obre 'ls llabis el bon riure... quan més gran és l' afany de lluytar y conquerir-se valentment un lloch...

Els ulls descolorits del tísich s' entelaren y dues llágrimes n' eixiren, perdentse en sos llabis violetaclar, tremolosos y febles.

— Es en va; no moguis el cap hipócritament. T' agraheixo la intenció; pero és inútil: no 'm pots enganyar.... Sento com me vaig acabant.... Cada día tinch menos forsas; mon cor bat com un aucell ferit qu' agonitza.... Em manca sang.

El cel s' omplia d' una cendra fina. El sol enllumenava la terra amb intervals cada vegada més llarchs. A la fi desaparagué complertament derrera la massa blanquinosa dels núvols. Els arbres frissavan al vent de la tardor. Una suprema agitació deplorable retorcia las fullas que tot d' un cop s' agombolavan á la soca dels plátans; tot d' un cop rodola-

van dispersas pel camí. De tant en tant passava gent indiferenta.

Y com si un darrer desitj de viure sotraquejés al meu amich, donant-li energías, va continuar:

— Vull viure, vull viure. Y vull trevallar. Vull olorar l' aroma de las flors que s' obren al gran aire embaumant y embellint la vida. Vull besar las carns envellutadas de l' aimada, tremolosas en el diví espasme de l' amor. Vull rependre la obra, la meva obra, y termenar-la. Deixar una senyal del meu pas per la terra es mon desitj.

* * *

Avuy, quan m' han dit que l' amich havia mort, he recordat aixó. Totas sas qualitats, son cervell maravellosament comprensiu y potent, son gran cor, estoig de sentiments nobles y enlairats, sas aspiracions ben llegendimas, son pervindre, en fi, gloriós, potser, se m' han aparegut com una protesta enorme.

Ah! si; es ben trist morir quan no s' ha viscut, morir deixant la obra pera comensar. Es injust l' acabament dels que s' enduhen al fossar tot un mon de desitjos y energías... l' acabament dels qu' encare no han donat forma á la idea, dels que no han besat las cabelleras perfumadas y no han gaudit del plaer inconmensurable de donarse tot enters pera renaixer en una nova vida.

CARLES RAHOLA.

Girona, Decembre de 1903.

CRÓNICA

Ab aquest número, cessém momentáneament nostra publicació. Circunstancias especials ens obligan á ferho, essent la de més pes la perspectiva de véurems obligats á pagar una contribució al fisc de Fransa, ab arreglo á la nova lley del Pressupost d' enguany, que acaba d' esser votada. Tenim l' esperansa de que aquest estat de cosas haurá de modificar-se; mes entretant, nosaltres no podém ni devém contraure obligacions que forsosament haurian de perjudicar als interessos materials de la Societat, de la qual CATALUNYA-PARÍS ha sigut fins avuy portavéu.

Ab aquesta ocasió enviém un salut fraternal als nostres amichs y confreres de la nostra terra, especialment á n' aquells que, en distintas ocasións, han tingut la dignació d' ocupar-se de nosaltres. No 'ls hi dihem pas ADEU, sino Á REVEURE.

* * *

BANQUET. — Encara que ab algún retard, cumplím un gratíssim dever donant compte del espléndit ápat ab que el nostre distingit amich y consoci Sr. Ivo Bosch, avuy

president honorari del *Centre*, volgué obsequiar la vinguda á París del il·lustre poeta y eminent dramaturch Angel Guimerá.

La festa, que tenia carácter íntim, va esser celebrada en la nit del día 12 del mes passat, y va resultar un veritable aconteixement pera tots els que várem tenir el pler d' assistirhi Coneguda la magnificencia ab que acostuma fer las cosas el Sr. Bosch, no cal dir que el dinar fou de primer ordre. Hem de dir desseguida que 's va donar en el histórich saló *Grand Seize* — ple de recorts de tots els grans homes de Fransa qu' han passat per ell — del aristocrátich *Café Inglés*. Pochs eran els invitats, empró escullits. Heusaquí els noms: el conegut y opulent banquer Sr. Calzado, gran admirador d' en Guimerá; el nostre compositor Le Borne (el mateix que acaba de fer de la *Terra baixa* una ópera); l' eminent escultor Sr. Blay; el president del *Centre Catalá* Sr. Balmaña; el notable poeta y escriptor americá Sr. Blanco Fombona; l' intelligent doctor Umbert, amich íntim del gran dramaturch á qui festejavam; y 'ls coneguts publicistas Srs. Blasco, Lapuya, Pérez Jorba, Rigalt y Vinardell, corresponsals respectivament de *La Correspondencia de España*, *El País*, *El Globo* (de Madrid); *El Noticiero* y *La Publicidad* (de Barcelona).

Tot el dinar va estar impregnat d' expansió efusiva y de veritable cordialitat. Espanya, Catalunya, Fransa, l' Art contemporani, l' esperit de germanor, l' esperansa de fer quelcóm pera assolir l' enaltiment de las cosas de la terra, que aquí son tant ignoradas, l' Ideal comú que á tots ens reunia, l' admiració profunda que tots sentíam envers aquell que ab sa vinguda á París acabava d' ajuntarnos moguts per un sol pensament y sentint al unisson els mateixos impulsos: de tot aixó hi va haver en la nostra conversa, abigarrada, confusa y á voltas fins atropellada, empró eloqüent y per demés expressiva, durant tot el dinar y després fins que várem separarnos. — Havíam quedat en que no 's farían discursos, pera respectar el desitj d' en Guimerá; mes l' anfitrió Sr. Bosch no volgué que s' aixequessin las estoballas, com solem dir, sense ferse l' intérpret de tots els presents diguent al obsequiat Sr. Guimerá tot l' afecte y profunda admiració que 'ls allí congregats sentíam per l' egregi dramaturch que ab l' esclat poderós de sas obras capdalts está desmentint á cada moment als que fan d' Espanya una nació poch menys que morta per las lluytas del treball y de l' intelligencia. Las nobles y justas paraulas del senyor Bosch foren molt aplaudidas, com ho foren també — no cal dirho — las breus frases que va dirigirli el senyor Guimerá, ple de viva emoció, pera regraciarlo del seu obsequi y dels seus elogis.

La festa va tenir un brillantíssim epílech. Estava entre nosaltres l' inspirat compositor Sr. Le Borne, autor de l' ópera *Le Maître* (*La Terra baixa*) anunciada pera estrenarse próximament á París, y, encara que ab molts prechs, per últim se deixá convencers y ens feu coneixer hábilment acompanyats al piano, alguns cantábils y fragments de la seva savorosa partitura. Alló fou un verita-

ble *regalo*, com diuen els francesos. Hi ha passatjes de l'òpera que son realment deliciosos y que sens dupte obtindrán en el teatre un succés de primer ordre. El senyor Guimerá, l'autor del drama en qu'está calcada l'obra d'en Le Borne, no podia contenir la seva emoció, ni sabia com expressarla; nosaltres tots estavam de peu aplaudint, no menys corpresos, y l'executant semblava transfigurat, tanta era l'expressió que imprimia á cada una de las notas, á cada una de las frases musicals.... En mitj d'aquest embadaliment ens tocaren las dotze de la nit. Aquellas quatre horas ens havian passat volant.

Després... hi va haber apretadas de ma y abressadas; en Guimerá va despedirse de tots, y el teló va caure. L'impresió d'aquella festa íntima, deguda á l'iniciativa del bon catalá y bon espanyol qu'es el Sr. Bosch, restará en nostre cor y en nostre pensament com un recort gratíssim y, per molts conceptes, inoblidable.

* * *

Ens manca l'espai pera dir tot lo demés que teniam preparat y que correspón á n'aquesta secció de nostra revista. Sortirém del pas de la millor manera possible.

Com estava anunciat, la nit de Nadal va esser festa típica en els salons del *Centre Catalá*. L'assistencia de socis y d'invitats fou molt gran, y pera donar una mostra de lo animada que fou, sols dirém que'l ball ab que's tancá la *soirée* — després de complert el programa, ahont hi figurava la part literaria-musical y la tradicional tómbola — estava encara en plena *ebullició* á las quatre y mitja de matinada.

La tómbola, es inútil dirho, va despertar com sempre grans entusiasmes. Hi figuravan lots importantíssims — entre els quals volém senyalar un busto d'argila, admirablement modelat *ad hoc*, representant *la primavera*, regalo de son inspirat autor el jove y simpátich artista senyor Pagés (Joseph M.^a) y un magnífich estuig d'objectes de senyora treballats en plata, ofert pel distingit escriptor americá Sr. Blanco Fombona — y, com es natural tothom va apressurarse á adquirir números pera assolir algun dels 154 objectes del sorteig. — El busto va guanyarlo l'eminent pianista Sr. Viñes (Ricardo); l'estuig l'esposa del soci Sr. Riera...; el *gall de Nadal* va arreplegarlo el secretari del *Centre* (fins á fi d'any) Sr. Ribas.

La festa tingué un resultat brillant y fou una nova prova de la creixent prosperitat del *Centre*. Pel Nadal que ve, els salons serán petits, y haurém de fer la tómbola á fora, aixecant una tenda á la plassa pública.

* * *

El nostre il·lustrat amich Sr. Guimerá, volent donar una mostra de simpatía á n'el *Centre Catalá* de Paris, havia enviat á la Societat, pera la tómbola, una col·lecció de las sevas obras dramáticas, ab dedicataria pera qui en fos guanyador. Havent arribat els llibres l'endemá de la festa, la Junta de la Societat, d'acord ab l'autor, en farà un sorteig especial — naturalment gratuí — en el que hi pendrán part tots els socis del *Centre*. També ha enviat el Sr. Guimerá el seu retrato (obra d'en Ramón Casas), el qual figurará endavant en els salons de la Socie-

tat, al costat del de mossén Cinto, altre gloria de lapatria.

* * *

Hem rebut moltes felicitacions, que transmetém gustosos á son autor Sr. Ribas, per la bonica, artística y ben pensada *carta postal* que ha publicat aquest primer d'any el *Centre Catalá de Paris*, destinada á enviar el seu salut als amichs y companys de la terra. L'idea ha sigut molt ben acullida, y es de desitjar que tots els anys se repeteixi.

* * *

Els periódichs de Madrid y de Bilbao han vingut aquets días plens de ressenyas altament elogiosas, ab motiu d'ha'verse inaugurat á Portugaleta, el día 23 Desembre últim, l'espléndit monument aixecat en aquesta última població á la memoria del insigne patriota y benefactor bilbaí D. Victor de Chavarri, el qual es degut al mestre cisell del nostre eminent compatriota Miquel Blay. Casi tots els periódichs reproduheixen el monument y están d'acord pera declarar que constituheix una de las obras escultóricas més capdals ab que compta avuy Espanya. — El *Centre Catalá* de Paris se sent enorgullit per aquest nou triomf d'un dels seus mes il·lustres socis. Li enviém nostra coral felicitació.

* * *

Nostre compatriota el notable pintor Sr. Parera, resident á Paris, acaba de donar la última pincellada á un quadro de grans dimensions que li havia encarregat el ministre plenipotenciari de la República de Bolivia, representant al personal y assilats del hospici Santa Clotilde en el acte d'anar á saludar als seus benefactors y á regraciarlos per la fundació del assil. Malgrat la cruesa del tema, la tela es digna de ser vista. Hi ha vida y color y fins moviment. Sentím no poguer dir més, puig l'espai ens manca. Creyém qu'el Sr. Parera rebrá altres felicitacions, además de la nostra, qu'es ben modesta.

IGNOTUS.

BULLETÍ DE LA SOCIETAT. — Ab arreglo al art. 11 dels Estatuts, el día 9 de Janer va reunir-se el *Centre Catalá* pera procedir á la elecció de la Junta Directiva que ha de regir durant aquest any.

El resultat de la elecció fou el següent:

President, Sr. Balmaña (Pere); *Vispresident*, Sr. Arnalich; *secretari*, Sr. Mont; *vis-secretari*, Sr. Casas (Francesch); *tresorer*, Sr. Viñes (Eugeni); *vocals*, Srs. Copons y Miró.

A proposta de la Junta sortint, y per aclamació, fou elegit *President honorari* de la Societat el soci protector y efectiu de la mateixa Sr. Bosch (D. Ivo).

Per últim, en vista de que, per circumstancias especials, la present revista CATALUNYA-PARIS deixá momentáneament de publicarse, la Societat, á proposta del President, acordá per unanimitat un vot de gracias al Sr. Vinardell pel zel, intel·ligencia y desinterés ab que ha portat á cap fins avuy la tasca de dirigir y organisar aquesta publicació.